

GONAGASLAŠ
GIELDA- JA GUOVLODEPARTEMEANTA

Od.prp. nr. 21

(2004–2005)

Láhka rievdadit geassemánu 12.b. 1987 nr. 56 lága Sámedikki ja eará sámi riektedilálašvuodaid birra (sámeláhka)

*Gielda- ja guovlodepartemeantta ávžžuhus skábmamánu 19.b. 2004,
Dohkkehuvvon stáhtarádis seamma beaivvi.
(Bondevik II Ráddehus)*

1 Álggahus ja čoahkkáigeassu

Gielda- ja guovlodepartemeanta evttoha dán propo-
sišuvnnas rievdadit sámelága § 2–4 dainna áigumu-
šain ahte váldit atnui Sámedikkis njeallje dássen-
mandáhta ja sidjiide várreárasiid, ja ahte Sámedik-
ki válgalávdegoddi juohká dássenmandáhtaid dan
njealji válgabiirii mat leat olahan eanemus dohkke-
huvvon jienaid válggas.

Sámediggi dagai čakčamánu 19.b. 2002:s ášše-
mearrádusa 35/02 mas evttohii ahte ođastit sámelá-
ga ja sámedikki válgganjuolggadusaid. Mearrádusa
leat dahkan viiddis guorahallama vuodul mas sierra
válrganjuolggaduslávdegoddi lea lagabut geahčadan
válgaortnega ja válrganjuolggadusaid. Mearrádus
sisttisdoalai earret eará evttohusa ahte sámi jienas-
tuslogu čáliheami čohkket ovttá sadjái (guovdálas-
tit). Miessemánu 14.b.2004:s bodii fápmui rievda-
dus ahte sámi jienastuslogu čáliheami galgá Sáme-
diggi fuolahit suohkaniid sajés. Sámediggi mearridii
seammás ahte galgá váldit atnui dássenmandáhtaid
ja dát galge várrejuvvot sohkabeallái mas leat unnit
ovddasteapmi ja vuolimusráđji biddjojuvvo leat 4%
go galgá joksat dássemandáhta.

Departemeantas ja Sámedikkis lea guovttelá-
gan oaidnu das makkár eavttut galget vuodđun dás-
semandáhtaid juohkimii. Sámedikki mearkkašumit
departemeantta rievdadusevttohusii bohtet ovdan
čuoggá 2.3 vuolde.

Rievdadusaid evttohit doaimbagoahtit 2005
válgga rájes. Evttohus ii vurdojuvvo dasto njuolgut
váikkuhit nammadanproseassaide mat álget 2004
čavčča, muhto boahhtá váikkuhit iešalddis válgaboh-
tosiidda 2005 čavčča.

2 Duogáš ja cealkámušat evttohusii

2.1 Duogáš

Sámediggeválggas lea riika juohkásan 13 válgabiirii
ja juohke biirres leat 3 áirasa, beroškeahtá man ol-
lu olbmot leat čálihuvvon jienastuslohkui dahje
man ollugat leat jienastan iešgudetge válgabiirres.
2001:s ledje čálihuvvon 9921 olbmo sámi jienastus-
lohkui. Lohku dain geat leat čálihuvvon jienastus-
lohkui ja man ollu jienaid iešguhtet árras lea ožžon,
rievddadallá ollu, omd. ledje 174 čálihuvvon jienas-
tuslohkui Davit Nordlándda válgabiirres ja 1500
Guovdageainnu válgabiirres (2001). Dálá válgaort-
nega leat cuiggodan, erenoamážit stuorámuš válga-
biirret main leat unnit áirasa go mat galggaše leat
jienastuslogu mielde válgabiiriid ektui main leat
unnán olbmot čálihuvvon jienastuslohkui. Dohkke-
huvvon jienaid lohku lea ná juohkásan gaskal njealji
stuorámuš válgabiirre: Guovdageaidnu 1066, Kára-
šjohka 910, Deatnu 655 ja Lulli-Norga 508 dohkke-

huvvon jiena. Válgabiirret main ledje unnimusat dohkkehuvvon jienat seamma válggas: Davit-Nordlánda 121, Lulli-Romsa 234, Gaska-Nordlánda 289 ja Lullisámeguovlu 375 dohkkehuvvon jiena.

Sohkabeali juohku Sámedikkis lea šaddan ain botnjubut. 2001:s ledje dušše 7:s (17,9%) dikki 39 ársiin nissonolbmot. 1989:s ledje 13 nissonolbmo árrasin dikki, 1993:s 12 nissonolbmo ja 1997:s ledje 9 nissonolbmo árrasin. Buohtastahttima dihte lei fylkkadikkiin riikadásis nissonolbmuid árraslohku 42% 1999:s ja Stuoradikkis lei 36% 2001:s.

Stuoradikki gieđdakomitea cealká Evt.S. nr. 110:s (2002–2003) St.dieđáhussii nr. 55 (2000–2001) sámeolithka birra ja lassidieđáhussii, St.dieđ. nr. 33 (2001–2002), ahte váлгаortnet ferte sihkkarastit ahte lea stuorat oktiivástideapmi gaskal addojuvvo jienaid ja man ollu árrasat válljejuvvojit. Viidáset oaidná komitea eanetlohku ahte lea ii leat buorre go leat unnán nissonolbmo árrasat Sámedikkis. Komitea eanetlohku oaivvilda ahte dat vuollegis árraslohku sáhtta leat dan geažil go válgabiirejuohku lea dainna lágiin ahte eanas listtut ožžot dušše ovttá árrasa, ja eanas listtuin leat dievdut biddjon vuosttaš sadjái. Komitea lea mearkkašan ahte Sámediggi hálida dásseenmandáhtaid ortnega ja áigu Sámedikki meannudeami vuodul bivdit Ráđđehusa árvvoštallat galgá go váldit atnui dakkár ortnega. Eanetlohku lea mearkkašan ahte Sámediggi bidjá vuodđun ahte dássemandáhtat galget dan sohabeali váste mii lea unnitlogus ja bivdá ráđđehusa árvvoštallat dakkár ortnega.

2.2 Dásseenmandáhtaid válljen – rievdadus § 2–4

Dásseen dihte muhtin muddui dan bonjuvuoda mii Sámedikkis lea unnimus ja stuorámuš válgabiirriid árrasovddasteami dáfus, de evttoha Gieldda- ja guovlodepartemeanttas rievdadit sámelága § 2–4 dainna ahte válljet 4 dásseenmandáhta oktan sadjásaš ársiiguin Sámediggái maid juohká dan njealli válgabiirii mat leat ožžon eanemusat dohkkehuvvot jienaid válggas. Rievdadusevttohus mielddisbukta ahte Sámedikkis lassána árraslohku 39 ársis 43 ársis.

Dásseenmandáhtaid atnuiváldimis, deattuha sihke departemeanta ja Sámediggi prinsihpa ahte leat jienasteaddjit geat vulget jienastit geat mearridit válgga. Evttohuvo danin ahte vuodđun olahit dásseenmandáhta leat *biirriid dohkkehuvvon jienat*, dan sadjái go man ollugat biirriin leat čálihuvo jienastuslohku.

Evttohusain garvá headjudahhtime unnit biiriid ovddasteami.

Rievdadus bovde garraset álgagii oážžut eambosiid registreret iežaset sámii jienastuslohku, ja ahte eanebut bohtet jienastit boahhtevas válggain. Stuorámuš vejolašvuoda oážžut ain eambogiid registreret iežaset jienastuslohkui lea jáhkkinis muhtin dain biirriin gos leat unnimusat dál čálihuvo jienastuslohku.

Evttohuvo viidáset ahte Sámedikki válgalávdegoddi juohká dásseenmandáhtaid ja buot sadjásaš ársiid. Geavatláččat dat dáhpáhuvo maŋŋŋŋŋel go válgaloahpaheami bohtosat riikka 13 biirriin leat gárvásat. Dikki mandáhtaválljema njuolggadusat bohtet maid gullet dásseenmandáhtaid ja sadjásaš ársiid válljemii.

2.3 Sámedikki evttohus ja gulaskuddancealkámuš

Sámediggi lea čakčamánu 19.b. 2002:s áššemearrádusas 35/02 sámelága ja Sámedikki válgga njuolggadusaid odasteami evttohusas, bidjan vuodđun ahte sámelága § 2–4 rievdadusevttohusas ferte áigu muššan dásset veaháš bonjuvuodas mii lea Sámedikki sohabeale ovddasteami ja ahte dásseenmandáhtat várrejuvvojit sohabeallái mii lea unnitlogus dassáži go goappeš sohabealiid ovddasteapmi unnimusat lea 40%. Mearrádusas lea eaktun ahte dušše listtut mat sámediggeválggas ožžot unnimusat 4% buot dohkkehuvvon jienain, sáhttet oážžut dásseenmandáhtaid.

Sámediggi eaktuda dasto ahte sámelága § 2–4 mañemus lađas galgá leat ná:

«Dasa lassin válljejuvvojit njeallje dásseenmandáhta oktan sadjásaš ársiiguin. Dáid juohká Sámedikki válgalávdegoddi sohabeallái mii lea unnitlogus dassáži go goappeš sohabealiid ovddasteapmi lea 40%. Vuolimus ráđji lea 4%.»

Sámedikki evttohus ovddiduvvo Sámedikki válganjuolggaduslávdegotti guorahallanbarggu vuodul.

Sámediggi oaivvilda lea dárbu evttohit doaimabijuid mat sáhttet nannet unnitlogu sohabeale ovddasteami vejolašvuodaid. Erenoamáš hástalusat mat sámediggeválggas leat, dahká dárbbašlaš geahččalit eará doaimabijuid go mat leat dáblaáččat eará válggain. Rievdadus sáhtášii sihkkarastit buoret sohabeale ovddasteami Sámedikkis ja dakko bokte movttiidahttit eambogiid čálihit iežaset sámii jienastuslohkui ja oassálastit sámediggeválgái. Sáhtta leat iešguđetlágan ákkat geavahit dásseenmandáhtaid, muhto dat leat reaidun mat galget vuosttildit válgavuogádagain boasttuvuodaid. Stuoradiggeválggas galget ovdamearkka dihte dásseen-

mandáhtat dagahit politihkalaš dássema, ja daid ožžot dat bellodagat main leat unnit áirasat go mat sis livčče galgan leat jienastanlogu ektui go geahččá obba riikka ovttas.

Gulaskuddancealkámušas departemeantta suoidnemánu 5.b. 2004 gulaskuddančállosii čujuha Sámediggi fas áššemearrádussii 35/02 beaiváduvvon čakčamánu 19.b. 2002 Sámedikki válganjuolggadusat ja geardduha:

«lea lunddolaš ahte Sámediggi ieš, sámi álbmotválljejuvvon orgánan, ságastallá ja mearrida daid čuolbmačilgehusaid maid gávnnahtit áigeguovdilin Sámedikki válganjuolggadusaid oktavuođas. Sámedikki válganjuolggaduslávdegoddi lea su 2001 raporttas, čuoggáš 7.2 cealkán ahte das lea sáhka vuoddo demokrátalaš rievttis sámi álbmogii ahte ieža oassálastit hábmeme iežaset boahhteáiggi. Dat lea maid deattuhuvvon Vuoddolága § 110a:s. Dát prinsihppa lea vuodđun Sámedikki bargui ja gullá maiddái válganjuolggadusaid hábmemii.»

Sámediggi cealká viidáset:

«Sámedikki oaidnu ferte leat hui mávssolaš válganjuolggadusaid hábmemis. Mii šallošit garrahit go departemeantta mielas ii leat vuoddu vuhtiiváldit Sámedikki mearrádusa das ahte várret dássemandáhtaid sohkabeallái mii lea unnitlogus. Departemeanta iige leat guorrasan Sámedikki evttohussii ahte leat dušše listtut mat Sámediggeválggas ožžot unnimusat 4% buot dohkkehuvvon jienain mat sáhttet oažžut dássemandáhta.

Sámediggái válljet áirasiid lea našuvnnalaš válljejuvvi, ja lea dárbbaslaš oaidnit makkár doarjaga okta bellodat/listoovddideaddji obbalaččat oažžu. Dássemandáhtaid juohkimis berrejit dušše dat bellodagat/listoovddideaddjit geat leat olahan vassis mutto doarjaga oažžut dássemandáhtaid.»

Sámediggi bisuha dasto ovdalaš áššemearráduša 35/02 dássemandáhtaid dáfus ja evttohusa mot áigot rievdadit sámelága § 2–4.

Sámediggi evttoha maiddái ahte «čadahuvvo ollislaš guorahallan Sámedikki válgaoortnega birra mas erenoamážit deattuha válgabiirriid čoahkádusa, vuogi mot Sámediggeválggat organiserejuvvojit, dasa gullá nugo informašuvdna, jienastuslogu eavttut, jienastuslogu organiseren, vuolimusrájít ja juohku gaskal sohkabealliid mas lea erenoamáš dehálaš oažžut vástádusaid manin Sámedikki nissonassi ii leat dohkálaš. Dan oktavuođas nammaduvvo viiddis čoahkkáibiddjon lávdegoddi mas leat politihkkarat ja fágaolbmot. Dán lávdegotti bargu ja evttohus galgá leat vuodđun ságastallamiidda ja mearrádusaide mot rievdadit Sámedikki válgaoortnega 2009 rádjái.»

2.4 Eará gulaskuddancealkámušat

Váldit atnui njeallje dássemandáhtaid

Gulaskuddančálus evttohusain válljet njeallje dássemandáhtaid Sámediggeválgii sáddejuvvon olgguldas gulaskuddamii suoidnemánu 5.b.2004:s departemeanttaide, suohkaniidda, sámi organisašuvvnaide sáddejuvvon sidjiide geat ceggejedje listtuid 2001 sámediggeválgii.

Ii ovttage dan 10 departemeanttas mat bukte cealkámuša lean mearkkašumit evttohussii.

Røyrvik suohkan ii doarjjo láhkarievdadusa evttohusa danin go dat ii boade nannet lullisámi ovdasteami Sámedikkis. *Bargiidbellodaga sámedigge-listu lullisámeguovllus* maiddái vuosttilda evttohusa dainna ákkastemiin ahte minoritehtat sámi birrasis berrejit oažžut eanet ovddasteami. Dássemandáhtaid juohkasan demográfalaš vuodu alde boahhtá nannet erohusaid sámi birrasis ja leat vahágin lullisámeguovllu kultuvrii ja gillii. *Mátta-Várjjat suohkan* maiddái ballá váikkuhusain maid vejolaččat dássemandáhtaid juohkin sáhtta dagahit smávit válgabiirriide. *Guovdageainnu suohkan* ja *Guovdageainnu Johttisámiid listu* oaivvilda ahte njeallje dássemandáhtat eai leat doarvái dagahit vuoiggalaš ja demokrátalas válgaoortnega, danin go erohusat leat beare stuorrát gaskal válgabiirriid. Sii dorjot liikká departemeantta evttohusa danin go ii leat vejolaš čadahit stuorát rievdadusaid mat vuhtiiváldet válgabiirriid sturrodaga, geografíija ja man ollu válgabiirret leat.

Gažaldat unnitlogu sohkabeali birra

Leanngáviika ja Álttá suohkan doarju departemeantta evttohusa ja ákkastallama ahte dássemandáhtat eai galgga buorin unnitlogu sohkabeallái. *Mátta-Várjjat suohkan* oaivvilda ahte ferte erenoamážit deattuhit departemeantta evttohusa ahte Sámediggi sáhtta gáibidit unnimusat 40–60% sohkabeali juogu listtuin mat ceggejuvvojit válgii.

Karášjoga gielda, Norgga sámiid riikkasearvi (NSR) ja Bargiidbellodaga Sámedigge-listu válgabiirre 1:s – Unjárga oaivvildit ahte dássemandáhtaid galgá eaktudit sohkabeallái mii lea unnitlogus. *Norgga sámiid riikkasearvi* oaivvilda maiddái ahte departemeanta ii doarvái ákkastala manin hilgu Sámedikki gáibádusa. *Norgga sámiid riikkasearvi* dadjá viidáset ahte Sámedikkis lea sierra sajádat eamiálbmotparlameantan ja danin ii sáhte dan buohstahttit eará válggaiguin nu mot departemeanta doalahá iežas gulaskuddančállosis. Maiddái *Sortlándda suohkana* mielas lea posiitiivalaš ahte dássemandáhtat vuoruhit sohkabeali mii lea unnitlogus.

4% vuolimusrádjji

Sortlánda suohkan doarju departemeantta evttohusa ahte ii galgga leat 4% vuolimusrádjji go galgá sáhttit oažžut dássemandáhta, *Karášjoga gielda* fas oaiivilda ahte 4% vuolimusrádjji berre leat eaktun dakkár juohkimii. Seamma oaiivildit *Norgga sámiiid riikkaseravi ja Bargiidbellodaga sámediggelistu válgabierre 1:s – Unjárga*.

Buot 27 gulaskuddancealkámušain mat leat bohtán, dorjot eatnasat departemeantta evttohusa ahte Sámedikkis váldit atnui njeallje dássemandáhtaid, ahte dat eai várrejuvvo sohkabeallái mii lea unnitlogus ja ahte ii ášahuvvo 4% vuolimusrádjji eaktun dasa ahte galgá leat vejolašvuolta oažžut dássemandáhta.

2.5 Departemeantta árvvoštallan

Departemeantta mielas ii leat vuodđu doarjut Sámedikki evttohusa das ahte njeallje odđa dássemandáhta galget bohtit buorrin sohkabeallái mii lea unnitlogus. Eai leat mearrádušat sohkabeale eriid birra makkár ge eará válggain, ja ii berre lágain reguleret sohkabeale čoahkádusa Sámedikkis mii lea álbmotválljejuvvon orgána. Departemeanta lea dán oktavuodas mearkkašan maid gielddakomitea eanetlohku dadjá ja lea ovttaoaivilis dainna, vrd. Evt. S. nr. 110 (2002–2003) go dat jáhkká «*ahte ii makkárga oktavuodas boade leat doarvái dasa ahte sihkkarastime dohkálaš dásseárvvu sohkabeliid ovddasteamis*». Baicca berre bellodagain /organisašuvnain/ válgalisttuin ain leat válđoovddasvástáduš sihkkarastit dássejuvvon sohkabealalaš ovddasteami listtuin mat cegejuvvojit válgii.

Departemeanta evttoha danin sámediggeválgga lánkaásahusa evttohusas ahte Sámediggi sáhtta bidjat gáibádussan válgalisttuid evttoheddjiide ahte galgá leat unnimusat 40% sohkabeale juohku listtuin maid cegejit válgii. Sámedikkis ii leat dál dakkár lohpi.

Departemeanta mielas eaige leat doarvái ákkat doarjut Sámedikki evttohusa ahte dušše listtut mat olahit unnimusat 4% buot dohkkehuvvon jienain sámediggeválggas galget oažžut dássemandáhta. Vuolimusrádjji bohtá oidit bellodagaid ja čoahkádusaid mat leat registrerejuvvon riikaviidosas listun sámelága § 2–7 mielde, muhto bohtá olgguštit báikkálaš listtuid main lea olu doarjja oažžumis dássemandáhta.

Departemeanta doarju dattetge Sámedikki oainnu das ahte dárbbasa dahkat stuorát guorahallama Sámedikki válgaoortnega birra ja ahte dát guorahallan earret eará berre geahččalit čielggadit lea go dárbu rievdadit válgabiirejuoguid ja man galle áirasa iešguhtet ge biirriin galget leat. Departemeanta lea dan oktavuodas mearkkašan ahte gielddakomitea eanetlohku, vrd. Evt. S. nr. 110 (2002–2003) oaiivilda válgabiirejuogu, man geažil eanas listtut dušše ožžot ovttá áirasa, sivvan dasa go leat nu unnán nissonáirasa, ja ahte eanasgerddiid leat dievdut biddjon vuosttaš sajjiide listtuin.

Departemeanta áigu veahkehit čadaheame dakkár ollislaš guorahallama numot Sámediggi evttoha, ja ahte jus ilbmet dárbbut rievdadit Sámedikki válganjuolggadusaid, de daid árvvoštallat ja vejolaččat čadahit lánkarievdadusaiguin ovdal 2009 válgga.

3 Ekonomalaš ja hálddatlaš váikkuhusat

Sámedikki áirasiid logu lasihit 39 rájes 43 rádjái dagaha 2005 bušeahttajahkái kr 400 000 lassigoluid ja dasto sullii kr 800 000 lassigoluid jahkásaččat. Departemeanta lea dán meroštallamis bidjan vuodđun ahte lassin Sámedikki vuodđudančoahkkimii 2005 golggotmánus, čadahuvvo dievasčoahkkinn 2005 skábmamánus komitea- ja joavkočoahkkimiiguin. Muđui lea departemeanta bidjan vuodđun ahte válgáigodagas čadahuvvojit, nugo ovdal, njeallje dievasčoahkkima jahkásaččat. Sámedikki válgalávdegoddi juohká dássemandáhtaid ja buot sadjásaš áirasiid.

Evttohus rievdadit sámelága § 2–4 gáibida seammalágan odasteami Sámedikki válgga lánkaásahusas.

Gielda- ja guovlodepartemeanta

Á v ž ž u h a :

Ahte Gonagaslaš Májestehta dohkkehat ja vuoláičálát proposišuvnaevttohusa mii lea ovdanbiddjon Stuuradiggái lága rievdadit geassemánu 12.b.1987 nr. 56 lága Sámedikki ja eará sámi riektedilálašvuodaid birra (sámelága).

Láhka rievdadit geassemánu 12.b. 1987 nr. 56 lága Sámedikki ja eará sámi riektedilálašvuodaid birra (sámeláhka)

Mii HARALD, Norgga gonagas,

n a n n e t :

Stuoradiggi bivdojuvvo dahkat mearrádusa láhkii ahte rievdadit geassemánu 12.b. 1987 nr. 56 lága Sámedikki ja eará sámi riektedilálašvuodaid birra (sámeláhka) mielddus evttohusa vuodul.

Evttohus

láhkii rievdadit geassemánu 12.b. 1987 nr. 56 lága Sámedikki ja eará sámi riektedilálašvuodaid birra (sámeláhka)

I

Geassemánu 12.b. 1987 nr. 56 lágas Sámedikki ja eará sámi riektedilálašvuodaid birra (sámeláhka) galgá § 2- 4 odđa nubbi lađas leat ná:

«Dasa lassin válljejuvvojit 4 dássenmandáhtat maid juohká dan njealji válgabiirii mat leat ožžon eane-

mus dohkkehuvvon jienaid válggas. Sámedikki válgalávdegoddi nammada dássenmandáhtaid ja buot sadjásaš áirasiid.»

II

Dát láhka biddjojuvvo fápmui dakkaviđe.

Trykk: A/S O. Fredr. Arnesen, November 2004